

СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТУРЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ МАНЕРИ МОВЛЕННЯ

Проблеми фразеологічної науки в епоху розвитку етнолінгвістики і лінгвокультурології перебувають у центрі уваги мовознавців, які акцентуються на компонентах фразеологізмів і їхньої культурної конотації, ідеографічних групах і системних явищах у сфері фразеології. У наші дні багато науковців зосереджуються на дослідженні польової організації фразеологічних одиниць. При цьому виникає необхідність звузити об'єкт дослідження з метою поглибленого аналізу однорідного матеріалу. Важливим є розкриття глибинних структур семантики фразеологічної одиниці.

Цікавість українських вчених і дослідників пострадянського простору до турецької фразеології (М. Г. Букулова), класифікацій по фразеосемантичних полях та складових компонентах (І. Л. Покровська, Гюнеш Бахар, Є. Д. Балигіна, Н. О. Самаркіна, А. М. Гаріфулліна), зіставного аналізу фразеологічних одиниць турецької мови із фразеологічними одиницями інших мов (Д. М. Марданова, Л. Г. Хасанова, Н. Д. Піменова) є дуже чітко вираженою. Фразеологічним одиницям зі значенням “мовленнева діяльність” присвячені роботи М. К. Артиної, М. Є. Дубової та М. Я. Кримської, проте жодна з цих робіт не відображає мовленневої діяльності турецької мови. У зв'язку з цим дане дослідження, виконане на основі аналізу фразеологічних одиниць зі значенням манери мовлення, характеризується *науковою новизною* у сучасній тюркологічній науці.

Актуальність дослідження визначається невивченістю семантики фразеосемантичного поля “мовленнева діяльність” у сучасній турецькій мові. Аналіз зазначених фразеологічних одиниць є своєчасним із точки процесу пізнання мовних та концептуальних картин світу різних етносів. Наявні розробки із фразеології турецької мови обмежені виокремленням різних груп мовних одиниць, а різниця у значенні та вживанні таких одиниць у них не розглядається.

Об'єктом цього дослідження є фразеологічні одиниці турецької мови фразеосемантичного поля “мовленнєва діяльність” зі значенням манери мовлення. **Матеріалом** наукової розвідки стали картотеки фразеологічних одиниць “Словника турецьких фразеологізмів” Юсуфа Зіі Бахадинлі [Bahadınlı 1970], “Словника прислів'їв та фразеологізмів” Омера Асима Аксоя [Aksoy 1988], “Збірки фразеологізмів, прислів'їв та афоризмів для початкових шкіл” Хайреддіна Парлакйилдиза [Parlakyıldız 2005], “Турецького словника із прикладами” [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 585], “Турецького словника” у двох томах [Türkçe Sözlük 1998]. Крім того, приклади застосування турецьких фразеологізмів означеної групи були надані безпосередньо інформантом [Чаглаян Йилмаз, 32 роки, місто Стамбул, вища філологічна освіта].

Мета нашого дослідження полягає у здійсненні семантичної класифікації та виокремленні особливостей турецьких фразеологізмів зі значенням манери мовлення. Для досягнення поставленої мети передбачається виконання таких завдань:

- 1) класифікація та аналіз досліджуваних фразеологічних одиниць відповідно до наявної в них оцінки мовлення;
- 2) розгорнута характеристика фразеологічних одиниць відповідно до їхньої семантичної ознаки;
- 3) визначення ролі компонентів фразеологічних одиниць у мовній картині світу турецького етносу.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи: метод спостереження над мовним матеріалом, який дає можливість простежити за тенденціями функціонування мовних одиниць; семантичний аналіз, що висвітлює процеси формування значення фразеологічних одиниць; статистичний метод, на основі якого визначається кількість фразеологічних одиниць виділених мікрогруп.

Фразеологічні одиниці фразеосемантичного поля “мовленнєва діяльність” зі значенням манери мовлення можна розподілити на дві групи: позитивне та негативне забарвлення процесу мовлення.

Семантичне значення групи фразеологічних одиниць зі значенням манери мовлення можна репрезентувати як “красномовство”:

ağzına bakan yokluk görmez [Aksoy 1988, 541] (букв. той, хто дивиться йому в рот, ні в чому не матиме потреби) – “вміти

красиво зображувати очікувані результати (про оптиміста)”, “його б вустами мед пити”;

ağzından bal akmak [Parlakıyıldız 2005, 14] (букв. литися з рота – про мед) – “вести солодкі розмови”, “його б вустами мед пити”;

bülbül gibi şakıtmak [Türkçe Sözlük 1998, 367] (букв. співати, як соловейко) – “говорити захоплено, красномовно, весело”, “заливатися соловейком”;

dil(ler) dökmek [Parlakıyıldız 2005, 45] (букв. плескати язиком (язиками)) – “говорити приємне”, “говорити красномовно”, “щобетати соловейком для того, щоб переконати, вмовити когось”;

dilinden şeker şerbet damlamak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 585] (букв. капати з язика – про щербет) – “вести солодкі розмови”, “солодко говорити”;

diline kıl dolaşmamak [Bahadınlı 1970, 44] (букв. не заплутається на язиці – про волосину) – “вміти красиво говорити”, “язик добре підвішений”.

Фразеологічні варіанти *dili tatlı* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 659] (букв. його язик солодкий), *tatlı dil* [Türkçe Sözlük 1998, 2152] (букв. солодкий язик) і *tatlı söz* [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 833] (букв. солодке слово) – “приємна мова”, “слова, які не розбивають серце”, “приємні, лагідні (спокійні) слова”. *Öyle dili tatlı biri ki onunla birlikteyken zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorum* – “У нього настільки приємна мова, що будучи поруч з ним, я не відчуваю, як спливає час”. *Sorunları tatlı dille konuşursanız tüm anlaşmazlıklar ortadan kalkacaktır* – “Якщо Ви спокійно обговорите всі проблеми, то і непорозуміння зникнуть”.

Людина, яка вміє красиво говорити, зображується так: *ağzı kulağına yakın* [Aksoy 1988, 540] (букв. його рот знаходиться близько до вух) – “майстер красиво говорити”, “оратор”; *bal dudak* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 236] (букв. медова губа) – “солодкомовний”. Вираз *ne şeker çiğnedi?* [Aksoy 1988, 979] (букв. Який цукор він жував?) можна перекласти як “Які солодкі слова він говорив?”. Цей вираз використовується з іронією.

Також до цієї групи можна віднести фразеологічні одиниці зі значенням “звеличувати кого-небудь”:

arkasını sığatmak (sıvazlamak) [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 143] (букв. гладити його спину) – “вихваляти”, “звеличувати”, “бути прихильним до когось”;

iyi söylemek (biri için) [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1452] (букв. добре говорити (про когось)) – “звеличувати”;

methiye düzmek (букв. створювати оди) – “писати вірші з метою звеличити когось”, “хвалити”;

omuzda taşımak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 2167] (букв. носити на плечах) – “хвалити кого-небудь”, “демонструвати виняткову повагу”, “носити когось на руках”.

Фразеологічні варіанти *ağzına kira istemek* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 46] (букв. просити орендну плату за свій рот) і *diline kira istemek* [Aksoy 1988, 721] (букв. просити орендну плату за свій язик) позначають “кокетувати (манірно поводитися), вимовляючи очікувані слова”.

До фразеологізмів із позитивно маркованою манерою мовлення слід віднести зворот *idarî kelâm etmek (eylemek)* (букв. Виголосити повчальну промову) – “дипломатично висловлюватися”. *Bu huzursuzluğu idarî kelâm ederek bitiremeyeceğimizi anlamamız gerekirdi* – “Нам потрібно було б зрозуміти, що навіть, висловлюючись дипломатично, ми не зможемо повернути йому спокій”.

Таким чином, позитивна манера мовлення у турецькій мові представлена 14 фразеологічними одиницями (ФО), з яких 9 ФО мають значення “говорити красномовно”, 4 ФО – “звеличувати”, 1 ФО “дипломатично висловлюватися”.

Група ФО із негативною оцінкою манери мовлення розподіляється на такі мікрогрупи:

1) вивідувати що-небудь / випитувати інформацію:

ağız (ağzını) aramak (yoklamak) [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 44] (букв. оглядати (перевіряти) рот) – “прямо не запитуючи, вивідувати інформацію”.

Фразеологічні варіанти *ağzından lâf çekmek* [Türkçe Sözlük 1998, 41] (букв. взяти слово з його рота) та *ağzından lâf (almak) kapmak* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 47] (букв. вихвалити (брати) слово з його рота) мають значення “вивідувати секретну інформацію, примушуючи співрозмовника її розповісти”, “вивідувати бажану інформацію, розмовляючи зі співрозмовником на віддалені теми”.

2) вихвалитися/перебільшувати свою роль:

ağız satmak [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 31] (букв. продати рот) – “хвалитися”, “вихвалитися”, “хизуватися”;

mangalda kül bırakmak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1899] (букв. не залишати золу в мангалі) – “говорити занадто впевнено”;

tafra satmak [Aksoy 1988, 1064] (букв. продати гонор) – “вихвалятися”, “зазнаватися”, “говорити, немов може зробити ті речі, які насправді йому не під силу”;

yüksekten atmak [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 936] (букв. кидати з висока) – “говорити дуже впевнено”.

Фразеологічні варіанти *saka satmak* [Parlakıyıldız 2005, 35] (букв. продавати хвастоці), *çalım satmak* [Parlakıyıldız 2005, 38] (букв. продавати хвалькуватість) і *fiyaka satmak* [Parlakıyıldız 2005, 56] (букв. продавати вихваляння) перекладаються українською мовою як “хизуватися”, “ходити півнем”.

Хвалькувату людину турки образно називають *ağzı havada* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 45] (букв. його рот у повітрі).

3) говорити з гонором:

üstten almak [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 889] (букв. брати зверху) – “говорити з гонором, вважаючи себе вищим за когось”, “судити про щось зверхньо”.

Людину з гонором характеризує фразеологізм *küçük köyün büyük ağası* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1818] (букв. великий пан маленького села). Цей фразеологізм у російській мові ще звучить як “ворона в павиному пір’ї”.

4) говорити з погрозою/погрозувати:

aba altından değnek göstermek [Parlakıyıldız 2005, 11] (букв. показувати палицю з-під бурки) – “погрозувати кому-небудь непомітно для інших”, “нишком пообіцяти кому-небудь заподіяти шкоду, зло”, “погрозувати кому-небудь натяками”;

osuruğunu düğümlemek [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 2186] (букв. підв’язувати газу) – “погрозувати”, “сильно лякати когось”, “показати, де раки зимують”, “мокрого місця не залишиться від кого-небудь”.

Фразеологічна одиниця *ağır dil* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 40] (букв. важкий язик) виражає погрозу.

5) дражнити:

guguk uyarım [Aksoy 1988, 824] (букв. робити зозулю) – “дражнити один одного звуками “ку-ку”, поставивши при цьому великий палець на кінчик носа (про дітей)”.

б) кривдити кого-небудь словами:

ağır söylemek [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 41] (букв. важко сказати) – “говорити в’їдливо, з вихилиясом”;

bam teline basmak [Parlakıyıldız 2005, 26] (букв. доторкнутися до басової струни) – “образити”, “сказати таке, що може зачепити або образити кого-небудь”, “наступити на мозоль кому-небудь”, “зачепити за живе”;

diliyle sokmak [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 230] (букв. кусати язиком) – “в’їдливо нападати”, “ображати”, “діставати (зачіпати) словами”;

hatırdan (gönülden) geçmek [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1178] (букв. пройти через пам’ять (серце)) – “сильно ображати”, “засмучувати”, “пригадати, згадати все”.

Фразеологічні одиниці *acı dil* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 11] (букв. гіркий язик) та *acı sözler* [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 21] (букв. гіркі слова) позначають “образливі, неприємні слова”.

Людина, яка вживає у своєму мовленні марковані неповагою вислови, характеризується фразеологізмами *dili zifir* [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 231] (букв. його язик нікотин) та *dili uzun* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 659] (букв. у нього язик довгий).

7) “надмірно вихвалити, лицемірити”:

anan yahşi, baban yahşi demek [Parlakıyıldız 2005, 19] (букв. і мати твоя хороша, і батько твій хороший) – “лицемірно просити”, “просити з підлабузництвом”, “покірно благати”, “в ніжки кланятися кому-небудь”;

göklere çıkarmak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1021] (букв. підняти на небо) – “надмірно вихвалити”, “підносити до небес”;

koltuk vermek (birine) [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1721] (букв. дати крісло (комусь)) – “підлеститися до когось”, “лестити комусь”;

telleyip pullamak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 2828] (букв. прикрашати і приклеювати марки) – “хвалити надміру”;

tezgâhtarlık etmek [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 2876] (букв. працювати продавцем) – “вихвалити, підносити кого-небудь без потреби”;

yağlayıp ballamak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 3098] (букв. змащувати маслом і намазувати медом) – “розповідати про

когось, перебільшуючи та вихваляючи”, “розхвалювати когось надміру”;

yağ yakmak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 3097] (букв. спалювати масло) – “улесливо звеличувати”, “вкрай сильно розхвалювати кого-небудь”.

Фразеологічні варіанти *yağcılık etmek* [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 903] (букв. виконувати роботу зі змашування чогось) та *yağ çekmek (yapmak)* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 3097] (букв. тягнути (робити) масло) означає “хвалить когось без потреби”, “лестити”.

8) підбурювати:

fitne (fit) sokmak (vermek) [Aksoy 1988, 785] (букв. направляти (віддавати) на підбурення) – “говорити такі слова, які загострюють неприязні стосунки між людьми”.

9) плести інтриги:

ayak uapmak [Parlakıyıldız 2005, 24] (букв. робити ноги) – “плести інтриги з метою ошукати когось”;

dolap kurmak [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 241] (букв. будувати шафу) – “плести інтриги”, “організувати змову проти когось”.

Для позначення людини, яка любить плести інтриги, у сучасній літературній мові використовуються сталі вирази *fitne fücür* [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 306] (букв. підбурювання, розпуста) та *fesat kumkuması* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 912] (букв. глечик інтриг).

10) розмовляти грубо / говорити грубощі або непристойні речі:

açık saçık konuşmak [Bahadınlı 1970, 10] (букв. говорити відверто) – “говорити сальності”, “лаятися”, “вимовляти лайливі, непристойні слова”;

ağzı bozulmak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 45] (букв. його рот зіпсувався) – “розмовляти грубо та непристойно”, “вибухнути нецензурною лайкою”. *Ayak takımıyla vakit geçirdiğinden ağzı da bozulmuştu* – “Його мова стала грубою, оскільки він весь час проводив з простолюдом”.

ağzını ağız gözüünü yummak [Parlakıyıldız 2005, 15] (букв. відкривши рот, закрити очі) – “сипати лайливі слова”, “вилаяти в пух і прах”, “дати волю язичку”;

ağzını bozmak [Bahadınlı 1970, 13] (букв. псувати свій рот) – “лаяти, кажучи погані слова”, “сваритися непристойними словами”. *Daha fazla dayanamamış, ağzını bozmuş, ortalığı birbirine katmıştı* – “Вона більше не могла витримати, лаялася поганими словами, нацьковувала всіх один проти одного навколо себе”.

ağzını dağıtmak [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 30] (букв. розподілити свій рот) – “наговорити грубощів”, “наговорити брутальних речей”, “розпустити язик”;

dilinden zehir dökülmek [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 660] (букв. капати з язика – про отруту) – “говорити щось погане, вульгарне”;

üst perdeden başlamak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 3022] (букв. розпочати з верхнього завісу) – “говорити непристойні слова”, “розмовляти грубо”;

üstüne başına etmek [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 889] (букв. робити собі, на свою голову) – “обкласти когось грубими словами”, “вилаяти останніми словами”;

yerden yere vurmak [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 3199] (букв. вдаряти об землю) – “ганьбити”, “ображати лайкою”, “лаяти на чому світ стоїть”.

До арготизмів турецькі мовознавці відносять фразеологічну одиницю *ibiğini kaldırmak* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1324] (букв. підняти гребінь) – “суперечити”, “грубіянити”, “лізти на рожен”.

Фразеологічна одиниця *ağzını toplama!* [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 31] (букв. прибери в роті) має значення “Припини лихослів'я!”, “Притримай язик!”, “Говори ввічливо!”.

На позначення людини, мова якої наповнена грубою та нецензурною лексикою, вживаються такі фразеологізми: *ağır dilli* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 40] (букв. з важким язиком), *ağzı bozuk* [Parlakıyıldız 2005, 14] (букв. його рот зіпсований), *ağzı pis* [Parlakıyıldız 2005, 14] (букв. його рот брудний). *Balta ile yontulmuş* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 241] (букв. обстругати сокирою) – “груба людина”, “грубіян”, “неосвічена (необтесана) людина”; *dağların şenliği* [Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2000, 570] (букв. торжество гір) – “грубіян”, “груба, неотесана людина”; *dili bir karış* [Büyük Türkçe-Rusça sözlük 1994, 230] (букв. його язик – один аршин) – “безпардонний”, “нешанобливий”, “нестриманий”.

на язык”; *kürek kadar (pabuç kadar) dili olmak* [Örnekleleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1830] (букв. має язык розміром з лопату) – “з довгим язиком”, “безпардонний”, “нешанобливий”, “нечемний по відношенню до старших”, “нестриманий на язык”, “нахабно розмовляє зі старшими”, “грубо і нешанобливо відповідає старшим”, “ти йому слово, а він тобі десять”. Сталий вираз *dirhemini yiyeen it kudurur (o sözün)* [Aksoy 1988, 724] (букв. собака, спробувавши малу дозу, сказиться) означає “він такі образливі слова наговорив, що від них будь-хто сказився б”.

11) пліткувати:

insan eti yemek [Örnekleleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1403] (букв. їсти людське м’ясо) – “пліткувати”, “наговорювати на когось”, “говорити за чиеюсь спиною”;

sözünü etmek (bir şeyin) [Aksoy 1988, 1047] (букв. вести мову (про щось)) – “пліткувати”, “пліткувати про кого-небудь”, “позачочі говорити”.

Фразеологічні варіанти *lâf taşımak* [Örnekleleriyle Türkçe Sözlük 2000, 1839] (букв. носити балаканину) і *lâkırdı taşımak* [Aksoy 1988, 955] (букв. носити пусті балачки) мають значення “займатися плітками”, “пліткувати”, “збирати плітки”, “передавати неприємні чутки тому, про кого йде мова”.

Всього у групі фразеологічних одиниць із негативним забарвленням манери мовлення було класифіковано та проаналізовано 51 фразеологічну одиницю (ФО), з яких 19 ФО зі значенням “говорити грубощі”, 7 ФО зі значенням “надмірно вихвалити, лицемірити”, 6 ФО – “скривдити кого-небудь словами”, 5 ФО – “вихвалитися”, 4 ФО – “плести інтриги”, 3 ФО – “говорити з погрозою”, 2 ФО – “говорити з гонором”, 2 ФО – “пліткувати”, 1 ФО – “вивідувати інформацію”, 1 ФО – “підбурювати”, 1 ФО – “дражнити”.

Унаслідок проведеного дослідження всього було розглянуто 65 фразеологічних одиниць зі значенням манери мовлення. Дані фразеологічні одиниці можна розподілити на сталі вирази, складені шляхом використання соматизмів (органів мовлення) (*ağız* – “рот”, *dil* – “язик”), лексем зі значенням “слово”, “балаканина” (*söz, lâf, lâkırdı*), дієслів на позначення процесу мовлення (*konusmak* – “розмовляти”, *söylemek* – “говорити”). Низка фразеологізмів може бути класифікована у якості ідіом – мовних одиниць,

семантика яких не збігається зі значенням їхніх складових компонентів (*dolap kurmak* (букв. будувати шафу) – “плести інтриги”, “організувати змову проти когось”). Таким чином, аналізовані фразеологізми поділяються на дві великі групи: з лексичним компонентом, що номінує мовлення, і без такого компонента.

Таким чином, у сучасній турецькій літературній мові переважають фразеологічні одиниці з негативною характеристикою манери мовлення, виражені у вигляді синонімічних відносин фразеологічних одиниць досліджуваних мікрогруп. Цей факт можна мотивувати таким психофізичним фактором, як потужний вплив негативних емоцій на людську свідомість. Варіативність компонентів фразеосемантичного поля “мовленнєва діяльність” представлена переважно близькими за значенням лексичними одиницями. Перспективним щодо подальшого дослідження фразеологізмів зі значенням манери мовлення у сучасній турецькій мові є визначення типів мотивації в когнітивно-ономасіологічному та лінгвокультурологічному аспектах.

ЛІТЕРАТУРА

Артына М. К. Идеографическая группа “Речевой акт” как референт фразеологической номинации. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.05 / Артына Мира Кан-ооловна. Санкт-Петербург, 2010.

Балыгина Е. Д. Глагольная фразеология в турецком языке: глаголы движения. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.22 / Балыгина Екатерина Дмитриевна. Москва, 2007.

Бахар Г. Фразеологизмы с глагольным компонентом со значением “человек, его качества и поведение”: с позиции носителя турецкого языка. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Гюнеш Бахар. Москва, 2008.

Букулова М. Г. Соматическая фразеология тюркских языков (на материале турецкого языка). Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02 / Букулова Марина Георгиевна. Москва, 2006.

Гарифуллина А. М. Фразеологические единицы, выражающие эмоции и чувства человека, в турецком и английском языках. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Гарифуллина Альбина Маратовна. Казань, 2005.

Дубова М. Е. Структурно-семантический анализ фразеосемантического поля “речевая деятельность” в русском языке: в сопоставлении с английским. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Дубова Марина Евгеньевна. Кострома, 2001.

Крымская М. Я. Семантический и лингвокультурологический анализ фразеологизмов со значением процесса речи в русском и французском языках. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Крымская Мария Яковлевна. Москва, 2005.

Пименова Н. Д. Сопоставительный анализ фразеологических единиц с компонентом-орнитонимом в английском и турецком языках. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Пименова Надежда Дмитриевна. Казань, 2002.

Покровська І. Л. Національна специфіка семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.13 / Покровська Ірина Леонідівна. Київ, 2006.

Самаркина Н. О. Метафора в формировании фразеологических единиц с компонентом, относящимся к фразеосемантическому полю “Музыка”, в английском и турецком языках. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Самаркина Надежда Олеговна. Казань, 2006.

Хасанова Л. Г. Турецкие субстантивные фразеологические единицы в сопоставлении с английскими. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Хасанова Лилия Гумяровна. Казань, 2003.

Aksoy Asım Ömer. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. / Ömer Asım Aksoy, 2 cilt. İstanbul, 1988.

Bahadınlı Ziya Yusuf. Türkçe Deyimler Sözlüğü / Yusuf Ziya Bahadınlı. İstanbul, 1970.

Büyük Türkçe-Rusça sözlük / [Hazırlayanlar: A. N. Baskakov, N. P. Golubeva, A. A. Kamileva, K. M. Lyubimov, F. A. Salimzyanova, R. R. Yusipova]. İstanbul, 1994.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük. [dört cilt] / [yazma komisyonu üyeleri: Ahmed Fidan, Nevin Kardeş, Salih Önen, Sevgi Gökdemir, Hanifi Erkıran, Hasan Koç, Namiye Başbuğ]. İstanbul, 2000.

Parlak yıldız H. İlköğretim okulları için Deyimler Atasözleri ve Özdeyişler / Hayrettin Parlak yıldız. İstanbul, 2005.

Türkçe Sözlük. [iki cilt] / [hazırlayanlar İsmail Parlatur, Nevzat Gözaydın, Hamza Zülfiyar, Belgin Tezcan Aksu, Seyfullah Türkmen, Yaşar Yılmaz]. [9. baskı]. Ankara, 1998.